

ČESKOSLOVENSKÉ DĚJINY

1. OBDOBÍ LET 1918—1939

Vybudováním oboru historie byli roku 1920 pověřeni tři historikové, příslušníci mladší generace Gollovy školy: R. Urbánek československé dějiny, B. Navrátil obecné dějiny středověku a J. Glücklich (všichni →) obecné dějiny novověku. Roku 1924 byl pověřen přednáškami z československých dějin F. Hrubý (→). Jádrem badatelské práce všech těchto historiků, kteří reprezentují brněnskou historiografii až do uzavření vysokých škol fašistickými okupanty 1939, tvoří československé dějiny, a to zejména medievalistika a raný novověk (16.—17. stol.).

2. MEDIEVALISTIKA A HUSITSKÁ REVOLUCE

R. Urbánek patřil k největším znalcům husitského hnutí a doby Jiřího z Poděbrad. Je především autorem monumentálního díla *Věk poděbradský* (I. 1915, II. 1918, III. 1930, IV. 1962). Kolem této práce vznikla řada monografických studií o různých problémech vlády Jiřího z Poděbrad a syntetické práce. Dalším tematickým okruhem Urbánkovým byla vlastní husitská revoluce. Stal se historikem velkých bitev a husitských vojevůdců. S působením na brněnské univerzitě úzce souvisí jeho studie *K historii husitské Moravy* (1940).

Jako téměř každý velký český medievalista zasáhl Urbánek také do spletité problematiky Kristiánovy legendy. Ve čtyřsvazkové práci *Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských a václavských a její autor* (1947—1949) se přiklonil k názorům, že Kristiánova legenda vznikla daleko později než události v ní popisované. Jejího autora ztotožnil s břevnovským opatem Bavorem, žijícím počátkem 14. století. Tato identifikace je sporná, nicméně Urbánkova analýza problematiky legend a jejich doby i autorů má velkou vědeckou hodnotu.

3. RANÝ NOVOVĚK

B. Navrátil, J. Glücklich i F. Hrubý se specializovali na dějiny 16. a 17. stol., které v českých dějinách dramaticky vrcholí stavovským povstáním

a běloruskou katastrofou. Tato tematika se dostala v meziválečném období do popředí zájmu československé historiografie a měla významnou dějinně filozofickou úlohu.

J. Glücklich koncentroval svůj badatelský zájem na jednu z ústředních postav českého stavovského povstání, na Václava Budovce z Budova. K sepsání Budovcovy biografie již nedospěl. Významná je též Glücklichova edice *Nová redakce Zemského zřízení království českého z posledních let před českým povstáním* (1936). Ve vědecké práci B. Navrátila a F. Hrubého dominuje teritorium a historická problematika Moravy. B. Navrátil se stal historikem protireformace na Moravě a věnoval se, podobně jako J. Glücklich, především edicím pramenů k působení jezuitů a nejdůležitějších institucí protireformace na Moravě. F. Hrubý byl vynikajícím znalcem materiálu pro dějiny Moravy koncem 16. století a v první polovině 17. století. Z tohoto období pořídil několik pozoruhodných edic korespondence. Hrubý všestranně prozkoumal v řadě studií náboženskou situaci v předbělohorské době a klasifikoval různé směry reformace. Podstatně přispěl mnoha pramennými studii k objasnění politické přípravy stavovského povstání a jeho průběhu. Ze studií Hrubého vyvstaly jasně i kontury vedoucích osobností stavovského hnutí, Matyáše Thurna, Karla st. ze Žerotína a zejména vedoucí osobnosti protihabsburské Moravy Ladislava Veleny z Žerotína.

O všech vedoucích představitelích brněnské historiografie, kteří budovali semináře a ústavy a vychovali několik generací historiků, můžeme říci, že představovali metodologicky i progresivní křídlo české historiografie. Vysoce erudovanými studii relativizovali konzervativní přehodnocování husitství a předbělohorské doby.

4. POVÁLEČNÉ OBDOBÍ

Po skončení druhé světové války se ze zakladatelů brněnské bohemistiky vrátili k pedagogické činnosti jenom J. Glücklich a R. Urbánek. Na fakultu přišly nové síly, především R. Holinka (→), profesor obecných dějin středověku. Vedle R. Urbánka přednášel československé dějiny i jeho žák J. Dřímál (1905—1975).

Studijní reformy po roce 1948 přivedly na učitelská místa i celou generaci mladých historiků. Přednáškami z československých dějin byli pověřeni F. Jordán, J. Válka, B. Čerešňák, B. Šindelář, J. Kudrna, F. Mainuš, (všichni →), M. Laichman (1928—1988) a J. Janák (→). Problematice československých dějin se věnovali i učitelé katedry archivnictví a pomocných věd historických a členové katedry všeobecných a slovanských dějin.

5. FEUDALISMUS

Studium raného a vrcholného feudalismu se od r. 1945 soustřeďovalo především v osobě J. Šebánka (1900—1977) (→) vedoucího učitele oboru

archívnictví a pomocných věd historických. Vybudoval na fakultě moderně vybavené pracoviště, jehož úkolem bylo pokračovat v edici *Českého diplomatáře*. Spolu se S. Duškovou (→) provedli nový diplomatický rozbor listinného materiálu 13. a počátku 14. stol. a vydali svazky IV., 1, 2 (1241—1253), V., 1, 2, 3, (1253—1278) *Codexu*. Dále byla připravena rejstříková a obrazová část edice pro období Přemysla Otakara II. (V, 4) (S. Dušková, V. Vašků) a započata edice listin z období interregna 1278 až 1283 (J. Krejčíková, H. Krmičková, Z. Sviták). Medievalistice se věnuje i M. Flodr, který (→) analyzoval práce olomoucké písařské školy 12. století a dále se zabýval studiem kodikologie, středověkých knihoven i epigrafikou, filigranologií a leampanologií. Problematice novověké diplomatiky a dějinám pozdně feudální správy se dlouhodobě věnuje V. Vašků (→). Pokračování edice *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* se ujala J. Krejčíková (→), která se navíc zaměřila i na řešení otázek z heraldiky, genealogie a sfragistiky. Vědeckovýzkumné činnosti v oblasti archivní teorie, informatiky a restaurace a konzervace archiválií se věnuje H. Valášek (→), který se navíc zabývá i problematikou dějin závodů.

Většina prací z období feudalismu a plánovaný výzkum byl věnován problematice pozdního feudalismu (16.—18. stol.) J. Válka a F. Mainuš se zaměřili převážně na ekonomicko-společenskou problematiku. J. Válka publikoval četné studie o otázkách venkovského lidu a feudálního velkostatku v 16.—17. stol., F. Mainuš osvětlil vývoj manufakturního podnikání a řemesel na Moravě v 17. a 18. stol. J. Kudrna zaměřil svoji pozornost na studium italských dějin 13. stol. a konzervativního myšlení v Německu a ve Francii v 19. stol. Výzkum období pozdního feudalismu se v posledních letech rozšiřuje zejména na oblast kultury a politického myšlení. Kulturně historicky zaměřil svůj výzkum i M. Flodr zkoumáním antických autorů v předbělohorských knihovnách.

Rozsáhlý výzkum archivního materiálu a mnoho přípravných studií dovršil B. Šindelář publikací monografie *Vestfálský mír a česká otázka* (1968), v níž navázal na tradici politického dějepisceví brněnské školy. Další jeho studie z českých dějin pozdně feudálního období byly věnovány komeniologické problematice, české pobělohorské emigraci a sociálním problémům 17. století. Dějinám pozdně feudální správy se věnuje V. Vašků.

6. DĚJINY 19. A 20. STOLETÍ

Jádro učební látky i badatelských výzkumů se přeneslo po roce 1948 na nové a nejnovější dějiny. Tento obor nebyl v předválečném období téměř vůbec pěstován a bylo třeba jej vytvářet zcela znovu úsilím především k zaplnění dosud bílých míst ve znalosti vývoje dělnického hnutí. K řešení této problematiky se vytvořil kolektiv mladých pracovníků, který si stanovil za hlavní cíl zkoumání počátků a rozvoje dělnického hnutí především na Moravě. Pro exponovanost zejména Brna jako důležitého centra dělnického hnutí v Rakousko-Uhersku nebylo od počátku možné pouštět ze

zřetele souvislosti širší, a to zejména mezinárodní. Proto řešení základní problematiky dělnického hnutí bylo vždy spojováno s řešením obecných otázek. Organizačním centrem se stala nově ustavená katedra historie, která přistoupila nejdříve k pořádání četných diskusí především o otázkách metodologických, o periodizaci československých dějin i o studiu a metodě zkoumání mezislovanských vztahů.

Výzkum dějin dělnického hnutí byl prvním vědeckovýzkumným plánem po roce 1948. Pod vedením B. Sindeláře a F. Jordána se soustředilo bádání na studium počátků a rozvoje dělnického hnutí na Moravě a ve Slezsku. Byla zde především otázka samých počátků dělnického hnutí a otázka jeho rozkolu na umírněné a radikály v osmdesátých letech 19. stol. S postupným dobudováním katedry se rozšiřoval zájem o sledování vývoje mezi válkami (M. Laichman, J. Janák). Jak je patrné z publikovaných výsledků, nechápal kolektiv pracovníků téma jako omezeně regionální, ale jako téma obecné, jako příspěvek ke zpracování problémů celonárodních a k teoretickému řešení některých obecných historických problémů.

V počátečním období tohoto výzkumu vzniklo též kolektivní dílo *Z dějin dělnického hnutí na Brněnsku* (1956).

F. Jordán zkoumal problematiku vývoje dělnického hnutí v Rakousku v osmdesátých letech 19. století, k těmto otázkám shromáždil obsáhlý materiál, výsledky svého zkoumání publikoval v několika studiích a v monografiích a referoval o nich na řadě konferencí v zahraničí.

Problematikou pokrokového hnutí a jeho vztahem k politice jiných stran se zabýval J. Malíř (→), který se jinak soustřeďuje na výzkum vytváření českých politických stran na Moravě před 1. světovou válkou a jejich srovnání se systémem politických stran v Čechách. Publikoval také práce z oblasti česko-slovenských vztahů a dějin Moravy v 19. stol.

Problematikou ohlasu VŘSR a třídními zápasy v letech 1917 se zabýval B. Čerešňák v řadě článků a v monografii *Dělnické hnutí na jihovýchodní Moravě v letech 1917—1921* (1969). Věnoval se též otázce spolupráce českého a slovenského dělnického hnutí v tomto období a některým otázkám internacionálních vztahů. Zabýval se také problematikou národní a demokratické revoluce v ČSR a obecnými otázkami politického vývoje v novém státě. Dílčími otázkami vývoje dělnického hnutí ve třicátých letech se zabývali J. Janák a M. Laichman. J. Janák věnoval pozornost hlavně vývoji dělnického hnutí za hospodářské krize na západní Moravě. Výsledky svého bádání zaměřeného na ekonomický, sociální a politický vývoj v této oblasti uveřejnil v samostatné monografii. Problematikou třicátých let na Brněnsku se obíral soustavně M. Laichman. Soustavnou pozornost věnoval Laichman otázce pokrokové inteligence a jejich organizací. Nejnovější problematikou, zejména otázkami tzv. totálního nasazení pracovních sil, některými otázkami odboje, poměry v koncentračních táborech a otázkami osvobození našich zemí se obíral F. Mainuš ve spolupráci se Z. Konečným (→). Výsledky publikovali v četných knižních i časopiseckých studiích.

Pracovníci katedry československých a obecných dějin se podíleli také na řešení jiných úkolů. Činně se zúčastnili příprav *Dějin Brna* (F. Jordán). Pracovali na *Dějínách univerzity* (F. Jordán, F. Mainuš, J. Janák) a na rozsáhlé edici dalších svazků moravské vlastivědy (J. Janák, B. Čereš-

ňák, F. Jordán). J. Janák věnuje v poslední době soustavnou pozornost dějinám správy. Z této problematiky vyšla jeho práce *Příčiny vzniku předlitavské sociální správy* (1970), *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945* (1989). Péčí J. Macůrka a F. Hejla vyšel sborník o dějinách vědy na univerzitě J. E. Purkyně v Brně, na němž se oba podíleli rovněž autorsky (*Universitas Brunensis 1919—1969*, Brno 1969).

7. DĚJINY MORAVY

Na předcházející období plynule navázala vědeckovýzkumná činnost členů katedry v době nedávno minulé. Většina pracovníků se zapojila do řešení dlíhého úkolu státního plánu vědeckého výzkumu „Dějiny Moravy“. Odpovědným řešitelem byl do roku 1979 F. Jordán, od roku 1979 vedl výzkum B. Čerešňák, nyní J. Válka. V rámci řešení tohoto úkolu byla pozornost věnována zejména problematice husitského revolučního hnutí na Moravě, společnosti a kultuře pozdního feudalismu (J. Válka), absolutistickým formám vlády, zbíhání poddaných (B. Šindelář), otázkám průmyslové revoluce (J. Janák), regionálním dějinám (J. Janák, F. Jordán), dějinám politických stran (J. Malír), vzniku a vývoji první republiky (B. Čerešňák), dějinám celnictví (J. Janák, F. Mainuš), historiografii Moravy (J. Kudrna, M. Strmiska) pramenům k dějinám Moravy do roku 1526 (M. Florr: Právní kniha města Brna, H. Valášek). Dílčí výsledky tohoto výzkumu byly publikovány jak v desítkách studií, tak v řadě monografií a v přípravných syntézách.

Kromě dějin Moravy se pracovníci čs. a západních obecných dějin podíleli na řešení úkolů státního vědeckého výzkumu „Dějiny historiografie“ (J. Kudrna; M. Strmiska). V tomto rámci byly rovněž publikovány i další práce (L. Vykoupil →).

Systematická vědecká a pedagogická práce vytvořila kolem katedry československých a obecných dějin okruh spolupracovníků působících jak na školách, tak ve vědeckých ústavech. Spolupráce s brněnskými vědeckými ústavy je velmi těsná, protože v nich působí většinou absolventi filozofické fakulty v Brně. V současné době zahajuje katedra práci na výzkumném plánu „Dějiny Moravy od 16. do 20. století“.

HISTORIOGRAFIE SLOVANSKÝCH NÁRODŮ A JEJICH VZÁJEMNÝCH VZTAHŮ

V rámci rozvoje historických oborů na filozofické fakultě je obor slovanských dějin nejmladší. Zatímco se starověké dějiny, čs. dějiny a dějiny západní Evropy tradovaly od založení univerzity, stolice dějin národů

střední, jihovýchodní a východní Evropy byla založena 1. října 1935 po jmenování J. Macůrka (-) mimořádným profesorem v Brně. Počátky oboru byly velmi skromné, neboť dějiny národů střední, jihovýchodní a východní Evropy nebyly předmětem státních závěrečných zkoušek a návštěva Macůrkových přednášek a cvičení se omezovala jen na talentované zájemce. Macůrkem ohlašované přednášky a cvičení napovídaly program zamýšlené vědecké orientace nového pracoviště — slovanského oddělení historického semináře. V krátké době 4 let (do uzavření českých vysokých škol nacisty) se díky Macůrkově houževnatosti, pracovnímu nadšení, evropskému rozhledu a organizačním schopnostem podařilo vybudovat základní fond naší a zahraniční odborné literatury a shromáždit též základní pramenné edice.

Po roce 1945 se vytvářely kvalitativně nové podmínky pro rozvoj oboru. Podíl slovanských národů na výsledcích 2. světové války, jejich kvalitativně nové místo v Evropě a ve světě a obecná demokratizace mezinárodních vztahů — všechny tyto a další skutečnosti se odrazily ve vzrůstajícím zájmu o dějiny národů této oblasti Evropy a jejich vztahů s námi. Potřebám vědeckého poznání a rovněž uspokojení postulátů veřejnosti sloužily Macůrkovy práce publikované před rokem 1950. Samo pracoviště, posílené novými nadšenými adepty, pod Macůrkovým vedením se propracovávalo k široce koncipovanému badatelskému programu. Významnou skutečností bylo, že v Brně nedošlo v roce 1948 k hiátu. Naopak. Rozvinula se tu plodná spolupráce představitelů starší a mladší generace vědeckých pracovníků. Cílem bylo pravdivější, exaktnější zobrazení dějinného procesu ve studované oblasti. Tvůrčí klima přálo rozvoji vědecké práce semináře slovanských dějin, od roku 1957 samostatné katedry, která zaujala přední místo mezi příbuznými obory na vysokých školách u nás. Dokladem je účast J. Macůrka, J. Kabrdy, dále jejich žáků a spolupracovníků — F. Hejla, F. Jordána, J. Kolečky (všichni →), Vl. Šťastného, A. Grobelného, J. Války, R. Pražáka (oba →), L. E. Havlíka, M. Kudělký, B. Pitronové, M. Daniláka aj. na rozvoji vědecké práce na fakultách a v ústavech ČSAV, SAV a na jiných vysokých školách u nás i v zahraničí. O práci a činnosti těchto a dalších pracovníků se opírala řada vědeckých institucí — Slovanský ústav při filozofické fakultě v Brně, pobočky Historického ústavu a Čes.-sovětského institutu ČSAV, dále Slezský ústav v Opavě a některé dvoustranné mezinárodní komise historiků. Charakteristickým rysem prací pracovníků a odchovanců brněnského slavistického historického pracoviště je široký pramenný heuristický základ, úsilí o komplexní výklad historického fenoménu a srovnávací přístup.

Na cestě rozvoje historické slavistiky na filozofické fakultě bylo nutno překonat nejednu brzdicí a omezující tendenci, ať již to byly hanlivé a odmítavé úsudky o studiu mezinárodních vztahů, označování „stykologií“, nebo zamezení dalšího vydávání sborníku *Europae Centralis atque Orientalis Studia Historica*, jejichž 3 svazky vyšly v letech 1971, 1975 a 1980.

Není účelné, abychom tu opakovali vše, co jsme o vývoji historické slavistiky napsali v publikacích *Slavica na Univerzitě J. E. Purkyně* (1973), *Universitas Brunensis* (1969) či v *Ročenkách brněnské univerzity* za léta 1960—1975. Hlavní pozornost věnujme výsledkům, jichž bylo dosaženo po

roce 1973. Vědeckovýzkumná a publikační činnost se v posledních dvou desetiletích soustřeďovala k řadě problémových okruhů.

Christianizací Velké Moravy a jejím historickým významem se opětovně zabýval F. Hejl v několika studiích, uveřejněných doma a v zahraničí. Problematika kulturního, společenského politického a hospodářského vývoje ve východoslovanských oblastech byla v popředí zájmu F. Hejla a jeho žáků P. Bočka (→) a J. Procházky. F. Hejl je spoluautorem akademické syntézy dějin národů SSSR od nejstarších dob do VŘSR, dějiny národně-osvobozenického hnutí ukrajinského národa v 16. a 17. stol upoutaly rovněž pozornost F. Hejla. Jeho žák J. Procházka studuje reformní úsilí v ruské společnosti a mezinárodní postavení Ruska v 16. až 18. století. Do tisku připravil pramennou monografii o Ordinu-Naščokinovi.

Studium hospodářských vztahů mezi českými zeměmi, Slezskem, Polskem, Sedmihradskem a Balkánem v období pozdního feudalismu je předmětem vědeckého zájmu F. Hejla, R. Fišera, M. Procházky, M. Marečkové (všichni →) aj. Zkoumali rovněž vliv válek 17. stol. na směr a změnu intenzity obchodních vztahů. V popředí byla otázka vytvoření hospodářských vazeb mezi jednotlivými částmi střední, jihovýchodní a východní Evropy, zvláště v Karpatsko-podunajské oblasti. Mimo zorný úhel nezůstala otázka vztahů polsko-litevských, polsko-ruských a jejich význam v hospodářských a obchodních vztazích českých zemí s evropským východem. M. Procházka se pokusil o klasifikaci tržních forem za pozdního feudalismu, dále přistoupil ke studiu vzájemné podmíněnosti hospodářského a společenského rozvoje měst a jeho odrazu ve vývoji společenské struktury.

Problematiku národního obrození středoevropských národů studuje R. Pražák, J. Kolečka (oba →) a rovněž F. Hejl. Pro 15. světový kongres historických věd připravili R. Pražák a F. Hejl typologickou analýzu procesu národního obrození u slovanských národů ve střední a jihovýchodní Evropě. R. Pražák se ve svých typologických studiích zabýval srovnávacím studiem českého, slovenského, maďarského a rumunského neologického hnutí, osvícenstvím a počátky národního hnutí slovanských národů střední a jihovýchodní Evropy, dílem J. Dobrovského aj. Jeho studie znamenají novou etapu v rozvoji naší bohémohungaristiky. Původními pracemi přispěl k poznání dějin česko-slovenských vztahů, zvláště v 1. polovině 19. století.

Na problematiku Pražákova vědeckého zájmu navazuje M. Romportlová (→) svými studii z dějin mezinárodních politických, hospodářských a kulturních vztahů mezi národy a státy střední a jihovýchodní Evropy a z dějin Maďarska a čs.-maďarských vztahů a styků koncem 19. a na počátku 20. století. Její monografie o čs.-maďarských hospodářských vztazích v meziválečném období je prvním pokusem o syntézu této problematiky u nás.

Výraznou osobností studia teorie a dějin slavistické problematiky nové doby se stal J. Kolečka. Ve své publikační práci se orientoval na studium dějin dělnického hnutí v 19. a na počátku 20. století ve střední a jihovýchodní Evropě, studoval ohlasy a působení tří ruských revolucí v širších

evropských dějinách. Studium problematiky teorie a praxe demokratického a revolučního socialistického hnutí v národnostní otázce a v mezinárodních vztazích zůstal věrný dosud. Tu jeho práce náležejí k trvalému přínosu k rozvoji gnozeologie, teorie a metodologie naší historiografie. Kolečka systematicky studuje rozvoj moderní teorie národnostní otázky, zvláště jejího vývoje ve střední a jihovýchodní Evropě. Výsledky svého bádání shrnul ve dvou monografiích, v nichž analyzoval vývoj od roku 1848 do roku 1945. Integrovanou součástí tohoto Kolečkova vědeckého zájmu se stala „východní“ neboli „balkánská“ otázka do roku 1914.

Ve svých pracích řešil Kolečka též „ruskou“ problematiku. Studuje projevy zájmu a kroky ruské zahraniční politiky a ruské společnosti o jižní Slovany od poloviny 19. století do počátku 20. století. Pozornosti si tu zaslouží Kolečkovy práce o vztahu ruských pokrokových a demokratických sil k osvobozeneckému hnutí jižních Slovanů v 70. letech minulého století a o účasti Rusů a Ukrajinců v osvobozeneckých bojích balkánských Slovanů. Poslední období Kolečkova noetického usilování se soustřeďuje k emancipačním procesům, završeným revolucí „jara národů“ v letech 1848/1849, v níž se koncentrovaně završily socioetnické, politické a kulturně politické procesy jednotlivých národů střední Evropy v 1. polovině 19. století. I poslední jeho shrnující monografii o národech habsburské monarchie v revoluci 1848 až 1849 (1989) charakterizuje jeho neúnavná zvědavost a myšlenkové bohatství. Kolečka patří k výrazným osobnostem brněnského slavistického centra a k neúnavným organizátorům úspěšných vědeckých konferencí, symposií, zasedání mezinárodních bilaterálních komisí a podněcujícím i provokujícím diskutérem a referentem.

O šíři tematického záběru a hloubce noetického usilování brněnského slavistického historického centra na filozofické fakultě svědčí výsledky balkanologického studia. Dílo jeho zakladatele J. Kabrdy je bohužel uzavřeno. Jeho odkaz rozmnožuje J. Cvetler a zvláště I. Dorovský (oba →). Cvetlerův nejvlastnější vědecký zájem o oblast římského práva se záhy rozšířil i na oblast papyrologie, byzantologie, slavistiky a balkanistiky. Bulharistiku obohatil studii o působení Konstantina Jirečka a jugoslavistiku pak novými poznatky k Zákoníku srbského cara Štěpána Dušana.

Pokračovatelem v balkanologickém zájmu J. Kabrdy je však I. Dorovský. I když svým školením a vědeckým zájmem je především historikem literatury a jazyků balkánských národů a jejich vzájemných kulturních vztahů a vývojových souvislostí, přece jen nelze pominout jeho práce z oblasti historiografie, neboť mají základní význam. Jsou to v prvé řadě studie o formování nacionální identity balkánských národů. Národněosvobozeneckému boji proti turecké nadvládě věnoval několik studií, které jej přivedly k zamyšlení nad životem a dílem zakladatele čs. balkanistiky Konstantina Jirečka.

Pronikáním českého průmyslového, bankovního a finančního kapitálu na trhy střední, jihovýchodní a východní Evropy v poslední třetině 19. a na počátku 20. století se obírá C. Nečas (→). Přípravné studie o expanzi českého kapitálu, zpracované na základě málo využívaných pramenů a s použitím moderních pracovních metod, završil monografií o zahraničních obchodech českých bank v letech 1873—1918 (1987). Nečas se začal rov-

něž zabývat působením české inteligence na Balkáně před první světovou válkou a publikoval doma i v zahraničí dílčí studie o činnosti českých a polských lékařek v Bosně a Hercegovině.

Dějinám Ruska a Sovětského svazu věnuje soustavnou pozornost V. Goněc (→). Metodicky a teoreticky zcela netradičně přistoupil ke studiu vzniku sovětské moci na Ukrajině a k úloze Ukrajiny v procesu formování a vzniku SSSR. Široká heuristická základna, komplexní analýza fenoménu a historických podmínek jeho vývoje, rozlišení zvláštního a obecného charakterizují jeho studie, shrnutí v monografii o vzniku SSSR a Sovětské Ukrajině (1988). Goněc se rovněž zabývá studiem národnostní otázky v SSSR a studiem revolučních procesů ve střední, jihovýchodní a východní Evropě v Pobaltí.

O studiu cizinců ze zemí střední, jihovýchodní a východní Evropy na brněnských vysokých školách pojednal v několika studiích F. Hejl a jeho žáci Alena Mikovcová a Pavel Cibulka.

V bohatém spektru vědeckého zájmu historiků-slavistů filozofické fakulty nemůže chybět ani slavistická problematika národně-osvobozenického boje za druhé světové války. K ediční a publikační činnosti Z. Konečného a Fr. Mainuše (oba →) nutno uvést studie F. Hejla, I. Dorovského, J. Kolejky a M. Romportlové. Nechybějí ani původní práce z dějin slavistiky, hungaristiky a balkanistiky (F. Hejl, R. Pražák, I. Dorovský, M. Romportlová).

Naše i mezinárodní vědecké fórum se seznámilo s výsledky vědeckovýzkumné práce brněnských historiků-slavistů v jejich četných vystoupeních na domácích, mezinárodních a zahraničních sympoziích, seminářích, kongresech a diskusích. V nich se prezentoval nejen tvůrčí kvas na oboru u nás, ale v první řadě poctivá práce a úsilí posunout naše poznání a dopracovat se nových poznatků, proniknout hlouběji a adekvátněji do podstaty vývojového procesu a historických jevů.

František Hejl

BALKANISTIKA

Balkanistický výzkum na filozofické fakultě koordinuje kabinet balkanistiky a hungaristiky založený roku 1966 při tehdejší katedře historie a etnografie střední, jihovýchodní a východní Evropy. Ve výzkumu jihovýchodní Evropy pracoval zejména turkolog a balkanolog J. Kabrda (→). Zabýval se zvláště poměrem bulharské historiografie k tureckým pramenům o dějinách osmanské nadvlády v Bulharsku, srovnávacím studiem kánnúnáme z hlediska poznání hospodářského vývoje v balkánských a podunajských zemích v období turecké okupace a církevním zdaněním v tomto období. Na základě analýzy významných balkánských kánnúnáme věnoval se J. Kabrda výzkumu feudální renty v osmanské říši v 15.—18. stol. Cenný je Kabrdův bulharsky psaný rozbor otázky „ráji“ (1937), v němž prokázal, že se tohoto termínu užívalo nejen pro muslimské oby-